

Biografia mężczyzny

Formy męskości
w pisarstwie Tadeusza Różewicza

Krystian Maciej Tomala

Biografia mężczyzny

Formy męskości
w pisarstwie Tadeusza Różewicza

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2025

Recenzent

Dr hab. Tomasz Tomasik, prof. UP w Słupsku

Redaktor Wydawnictwa

Agnieszka Kołwzan

Projekt okładki i stron tytułowych

Jan Rutka

Skład i łamanie

Mariusz Szewczyk

Publikacja dofinansowana

z Programu Humanistyki Gdańskiej na rok 2025

oraz ze środków Prodziekana ds. Nauki i Współpracy Międzynarodowej

Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego,

a także Dziekana Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański, 2025

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-663-0

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206

e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl

wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa

Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Wykaz skrótów 9

Wstęp. Wracanie do siebie 11

Rozdział 1. W wodach płodowych 33

1.1. Lepkość poety 33

 Wszystko płyn(n)ie 35

 Fluksacja poety i świata 42

 Poeta płynów ustrojowych 48

1.2. C(i)ąłość i m(i)ęskość poety 58

 Operacja na otwartym tekście 61

 Zawsze ferment 70

 M(i)ęskość 76

1.3. (Stary) poeta wysiaduje 82

 Kuwada 84

 Otwarcie rany 88

 W klatce 94

Rozdział 2. Narodziny poety 105

2.1. „jeszcze żyję oddycham mówię / idę w twoją stronę”.

 Nauczyciel i mistrz 105

 „Różewiczów było trzech...” 107

 Szukam nauczyciela i mistrza 112

 W butach brata? 116

2.2. „Mamo, tato, jestem poetą...”. O wstydzie bycia poetą 123

 W imię ojca? 124

 „Czy ty nigdy nie zamykasz oczu?” 128

 Wyjście z szafy 132

2.3. Pisarz i jego matka. Tadeusza Różewicza *Matka odchodzi*

 i Romaina Gary’ego *Obietnica poranka* 136

 „Oczy matki spoczywają na mnie...” 138

6 Spis treści

Pępowina 141
Obietnica 143
Matka nie odwraca wzroku 145

Rozdział 3. Męskość okaleczona wojną 149

- 3.1. Wojna jako kastracja 149
 - W stronę kobiecości? 151
 - (Nie)przerwany egzamin 160
 - Ułańskie fantazje 163
- 3.2. „Był styczeń, rok czterdziesty piąty...” 175
 - Słodko-gorzki smak wyzwolenia 177
 - Synowie 179
 - Uśmiech przez łzy 186
- 3.3. Echa leśne 187
 - Grzechy młodości 189
 - Różewicza „obrazy na temat okropności wojennych” 195
 - (Nie)pokój 201

Rozdział 4. Szczeliny męskości 219

- 4.1. Między „Adamami i Ewami” 219
 - Imię Róży albo pożegnanie z Marią? 221
 - Uśmiech Wiesławy 226
 - Wzorowe małżeństwa? 233
- 4.2. Ucieczka ojca 243
 - Zazdrość 245
 - Wyszedł z domu 258
 - Antyojciec. Byk, prowincjonalny jelen i tatuś z probówki 272
- 4.3. Rysy i pęknięcia 288
 - Tajemnica „niemęskiej” korespondencji.
Różewicz i Paweł Mayewski 291
 - „Nie porzucę Cię! Tak jak nie porzucę mojej Żony i Teściowej”.
Różewicz i Karl Dedecius 302
 - Niósł ślepy kulawego. Różewicz i Jerzy Nowosielski 318
 - „Jak nie piszesz do mnie dłużej, to czytam Twoje stare listy”.
Różewicz i Ryszard Przybylski 332

Rozdział 5. Resztki męskości 355

- 5.1. „Namiestnik / Jezusa na ziemi”. Męskość „garbologiczna” 355
 - Ziemia (nie)jałowa? Różewiczowski „(Zero)Waste Land” 358
 - (Zu)życie 363
 - Życie na przemiał 370
 - Władca Much czy Namiestnik Jezusa na ziemi? 375

- 5.2. „Nieziemsko piękna / we wszechświecie rana”.
Męskość homoseksualna 382
 Vogel|frei. Różewicz i odmieńcy 383
 Eros i Thanatos 393
 Odbytnica raju 400
 Między „kempem” a estetyką brzydoty 405
- 5.3. Głodomór czy darmozjad? Męskość „anorektyczna” 411
 Niepołamowany apetyt 413
 (Nie)nasycenie 417
 (Nie)m(i)ęskość 426
- 5.4. Śmie(r)ć w weneckich dekoracjach. Męskość liminalna 432
 Lustro weneckie 432
 Oglądanie męskiego ciała 438
 Pełnia Androgyna 442
 Homo viator 448
 Odeście anonim. Śmie(r)ć urzędnika 456
- 5.5. Margines, ale...? Męskość w rozsypce 463
 Śmieszni starszaki 467
 „Baśń zimowa” czy „zima naszej goryczy”? 478
 Les hommes malades 487
 Zaćmienie oka poety 502
 Nauka (od)chodzenia 506

Zakończenie.**(O/s)calenie? W pułapce męskości 517**

Podziękowania 527

Literatura 529

Indeks osób 545

Spis ilustracji 551